

Тема 6. Наукова робота як жанр наукової комунікації

1. Становлення і розвиток наукового стилю української мови.
2. Поняття про науковий дискурс.
3. Особливості наукової роботи
4. Сутність жанрів наукової комунікації.
5. Первинні наукові жанри.
6. Вторинні жанри наукової комунікації.

Список використаної літератури

1. Єрмоленко С.Я. Нариси з української словесності (стилістика та культура мови) / С. Я. Єрмоленко. – К.: Довіра, 1999. – 431 с.
2. Коваль А.П. Науковий стиль сучасної української літературної мови: Структура наукового тексту / А. П. Коваль. – К.: Вид-во Київського ун-ту ім. Т. Шевченка, 1970. – 306 с.
3. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови: підручник. – 3-є вид, доп. і перероб. / А. П. Коваль. – К.: Вища школа, 1987. – 352 с.
4. Курс історії української літературної мови: В 2 т. / За ред. І.К. Білодіда. – К.: Вид-во АН УРСР, 1961. – Т.2. – 416 с.
5. Мацько Л.І. Стилiстика української мови / Л. І. Мацько. – К., 2003.
6. Мацько Л. І. Культура української фахової мови: навч. посіб. . Л. І. Мацько, Л. В. Кравець. – К.: ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
7. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навч. Посіб. / О. М. Семеног. – К. : ВЦ «Академія», 2010. – 216 с.
8. Українська мова: Енциклопедія / Редкол.: В.М. Русанівський та ін. – К.: Українська енциклопедія, 2000.
9. Чередниченко І. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови / І. Чередниченко. – К., 1962. – 495 с.

1. Становлення і розвиток наукового стилю української мови.

Професійна діяльність ґрунтується на наукових знаннях, тому дотримання стильових норм наукового стилю є важливим показником культури фахової мови. Науковий стиль характеризується абстрагованістю, інформативністю, понятійністю, предметністю, логічністю, узагальненістю, однозначністю, точністю, об'єктивністю і лаконічністю викладу.

Досягається це шляхом використання різних мовних одиниць, серед яких помітну роль відіграють терміни. Досконале володіння термінологічною системою, притаманною певній професії, свідчить про сформовану професійну мовно-комунікативну компетенцію індивіда.

Науковий стиль сучасної української мови (мова науки), почав формуватися ще в давній книжній українській мові за зразками і під впливом грецької і латинської мов (латина на той час була мовою наук усієї Європи). Частково науковий стиль формувався з власне українських мовних засобів шляхом спеціалізації їх вжитку і термінологізації значень. Хоч «наука» Київської Русі, за винятком богослов'я, була популяризаторською, все ж вона мала істотне значення для становлення наукового стилю української мови.

Визначними творами наукової літератури того часу були історичні переклади, зокрема переклад світової історії Іоана Малали (VI ст.), що являв собою історію Давньої Греції, Риму та Візантії; «Хроніка» Георгія Амартола (Многогрішного), в якій ідеться про історію Візантії, та хроніка Георгія Сінкела. Елементи наукового викладу є і в «Ізборнику» Святослава (1073). Крім історичних творів, у X-XI ст. були поширені й природничі. Це насамперед «Шестодневи» — виклад природознавства у формі коментаря до історії шести днів творення світу. Містять вони також короткий виклад світської «науки» і полеміку щодо неї, філософське вчення про елементи, про рух небесних світил, про тварин та рослин. Популярним тоді був «Фізіолог» — збірка оповідань про навколишній світ. Науковий характер мав також збірник сентенцій знаменитих людей «Бджоли» та ін.

У XVI-XVII ст. наукові книги – монографії, трактати, лексикони, прогностики, послання, бесіди – готувалися і видавалися українськими вченими в Острозькій академії, Львівському братстві («Адельфотес»), Києво-Могилянській академії, Києво-Печерській лаврі та в інших навчальних закладах, братствах, монастирях України. У Києво-Могилянській академії, наприклад, було розроблено теорію онтології (вчення про буття, розділ філософії, у якому з'ясовуються фундаментальні проблеми існування, розвитку сутнісного, найважливішого) терміна, виділено властивості наукових номінацій, закладено передумови дихотомії «слово-термін».

Відсутність українських наукових установ та вищих навчальних закладів в Україні у часи бездержавності, постійні заборони урядів різних держав викладати українською мовою і друкувати книги негативно позначилися на розвитку наукового стилю. *Тільки у середині XIX ст. почав формуватися науковий стиль нової української мови у своєму науково-популярному різновиді.* Сподвижниками загальнонаціональної наукової мови в Україні були Пантелеймон Куліш (1819-1897), Микола Костомаров (1817-1885), Михайло Драгоманов (1841-1895), Іван Франко (1856-1916), Іван Верхратський (1846-1919), Володимир Антонович (1834-1908), Іван Огієнко (1882-1972), Михайло Грушевський (1866-1934), Костянтин Михальчук (1840-1914), Сергій Подолинський (1850-1891), Михайло Павлик (1853-1915), Агатангел Кримський (1871-1942), Борис Грінченко (1863-1910), Микола Сумцов (1854-1922), Володимир Гнатюк (1871-1926), Василь Сімович (1880-1944) та ін. Ці вчені вважали, що створення наукової української мови є цілком закономірним і неминучим процесом у розвитку літературної мови.

Журнал «Основа» та заснована в 1868 р. «Просвіта» були першими і на той час єдиними осередками, що гуртували навколо себе науковців, техніків, господарників. У 1878 р. М. Драгоманов, М. Павлик і С. Подолинський започаткували видання «Громада», основним завданням якого було вироблення українського наукового стилю і його термінології.

У 1873 р. у Львові почало працювати Літературне товариство імені Тараса Шевченка, зорієнтоване на розвиток української науки, освіти, культури. У 1892 р. з ініціативи І. Франка воно реорганізувалося в Наукове товариство імені Тараса Шевченка і мало історико-філософську, філологічну, математико-природничу секції. Тоді ж було засновано видання «Записки Наукового товариства імені Тараса Шевченка», в якому публікувалися матеріали з історії, фольклористики, етнографії, мовознавства, літературознавства. З 1907 р. почало діяти Українське наукове товариство» у Києві. Ці товариства видавали українською мовою наукові записки, збірники, матеріали; періодичні видання (часописи, вісники), монографічні праці і підручники з історії, літератури, економіки, права, філософії, біології, медицини, геології, фізики, математики, хімії, техніки.

У 1939 р. діяльність Товариства імені Тараса Шевченка в Україні припинилася, але продовжилася за кордоном (Париж, Сідней, Нью-Йорк, Торонто), де воно пропрацювало 50 р. У 1988 р. Наукове товариство імені Тараса Шевченка повернулося до Львова.

Однією з проблем Наукового товариства імені Тараса Шевченка було формування української наукової термінології. Завдяки його роботі уже наприкінці XIX ст. існували загальнонаукова, гуманітарна й фахова термінології, що відображали рівень науки на той час: аналіз, синтез, абстракція, аргументація, аспект, генеза, абсолютизм, методологія, об'єктивний, полеміка, діагностика, симетричний та ін.

У 1918 р. при київському Науковому товаристві було створено Термінологічну комісію, покликану виробити термінологію природничих наук. Важливою подією у розвитку термінознавства було створення в 1919 р. Орфографічно-Термінологічної (Правописно-Термінологічної) комісії при Українській академії наук.

Комісія мала природничу, технічну, правничу, орфографічну секції. *У 1921 р. при Академії наук було створено Інститут української наукової мови, основним завданням якого було вироблення спеціальної термінології з різних галузей знання і впровадження української мови в усі сфери суспільного життя.* Однак тоталітарний режим, що існував в СРСР, уже наприкінці 20-х років XX ст. жорстоко обірвав ці починання. Термінологічні

комісії інституту намагалися інтенсивно працювати, але запиту на українську термінологію не було, бо українська мова витіснялася російською з управління, науки, виробництва, освіти.

Питання термінології висвітлювалися і на сторінках науково-популярного журналу «Рідна мова» (заснований у 1933 р.), головним редактором і видавцем якого був Іван Огієнко. «Термін, – писав І. Огієнко, – це зовнішній знак певного наукового розуміння. Найперша вимога від кожного терміна – щоб він найвідповідніше передавав сховане в нім розуміння». Ця думка була визначальною упродовж п'яти років існування журналу. Статті часопису присвячувалися питанням юридичної, шкільної, військової, автомобільної та інших терміносистем. Фахівці аналізували семантику слів-термінів, виділяли з-поміж існуючих ті, які точніше, на їхню думку, передають суть поняття або вже сприйняті народом. Сам І. Огієнко працював над виробленням цілісної системи термінологічної розбудови української літературної мови, орієнтуючись на термінографічну практику Інституту української наукової мови, на теорію терміна, розроблену київськими вченими. Результати його праці були відображені на сторінках часопису. Тобто журнал «Рідна мова» продовжив традиції розвитку української термінології, вироблені українською термінологічною школою кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Наприкінці ХХ ст. з утвердженням незалежності України, з прийняттям Закону про мови, яким за українською мовою визнано її статус державної, почався процес оздоровлення науки, наукової термінології, збагачення фахових терміносистем відповідно до рівня сучасного розвитку наук питомо українськими термінами і терміносполученнями. Однак слід пам'ятати, що жодна мова не має своїх чистих терміносистем, без запозичень. Природа наукової мови така, що вона різною мірою, але завжди запозичує у якості термінів

2. Поняття про науковий дискурс

Одним зі складних наукових понять, що поєднує поряд з лінгвістичними складовими й екстралінгвістичні, які однаково необхідні для розуміння та інтерпретації тексту, є **дискурс**. Трагування поняття «дискурс» у лінгвістиці змінювалося протягом останніх десятиліть. Воно було введено З. Харрисом, який у 50-их роках ХХ ст. використовував це поняття для аналізу текстів, розглядаючи їх у контексті супроводжувальної соціокультурної ситуації.

Сучасні лінгвісти фокусують увагу на дискурсі як:

- 1) на зв'язному тексті в сукупності з екстралінгвістичними (прагматичними, соціокультурними, психологічними та іншими) чинниками;
- 2) тексті, взятому в аспекті подій;
- 3) мовленні, що розглядається як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і механізмах їхньої свідомості.

На думку Н. Д. Артюнової, дискурс – це мовлення, «занурене в життя». У дискурсі реалізуються знання про світ, думки, установки, ситуації реального спілкування, сукупність процесу і результату мовленнєво-мисленнєвої діяльності.

Науковий дискурс як різновид професійного дискурсу – це мовленнєва взаємодія між ученими. Цінності наукового дискурсу виражені у концептах Знання, Істина, Дослідження. **Науковий дискурс – це науковий текст як результат соціальної дії, фокус дії мовних і мовленнєвих, соціокультурних і прагматичних, когнітивних і психологічних чинників.**

Науковому дискурсу притаманні категоріальні ознаки інтертекстуальності, діалогічності. Інтертекстуальність виявляється у насиченості наукових текстів цитатами, посиланнями, прецедентними текстами. У науковому мовленні вона є універсальним принципом побудови наукового тексту на рівні змісту. Інтертекстуальність пояснює той факт, що будь-який науковий твір ретроспективно і проспективно пов'язаний з іншими дослідженнями і позиціонується як своєрідний мікротекст у загальнонауковому макротексті.

Учасниками наукового дискурсу є дослідники як представники наукової громадськості, при цьому характерною особливістю цього типу дискурсу є принципова рівність усіх

учасників наукового спілкування, оскільки ніхто з дослідників не володіє монополією на істину, а безкінечність пізнання змушує кожного вченого критично ставитись як до чужих, так і до своїх пошуків.

Отже, науковий дискурс має відповідати трьом основним вимогам: його проблематикою повинно бути вивчення докільля, статус його учасників повинен бути однаковим, а способом його реалізації має бути творчий діалог у широкому розумінні цього поняття. Саме ці ознаки уможливають виділення наукового дискурсу з-поміж інших типів дискурсів.

3. Особливості наукової роботи

Наукова робота відрізняється від всякої іншої своєю метою - отримати нове наукове знання. Саме в процесі цієї роботи виробляються і теоретично систематизуються об'єктивні знання про дійсність. Однак у науці мало встановити якийсь новий науковий факт, важливо дати йому пояснення з позицій науки, показати його загальнопізнавальне, теоретичне або практичне значення, а також завчасно передбачити невідомі раніше нові процеси та явища.

Наукова робота - це перш за все строго планова діяльність. Хоча в науці відомі випадкові відкриття, але тільки планове, добре оснащене сучасними засобами наукове дослідження дозволяє розкрити і глибоко пізнати об'єктивні закономірності в природі і суспільстві. Надалі йде процес продовження цільової обробки первинного задуму, уточнення, зміну, доповнення заздалегідь наміченої схеми дослідження.

Наукова робота, будучи творчим процесом, припускає як обов'язкову умову її ведення плюралізм наукової думки. Хоча така робота може і повинна плануватися, але при цьому кожен вчений має право на свою точку зору, він може мати свою думку, яка має, безумовно, поважатися. Будь-які спроби диктату, нав'язування всім загальної, єдиної точки зору тут недоречні.

Основним підсумком наукової роботи є впровадження її результатів, оскільки кінцевою метою науки як галузі народного господарства служить впровадження результатів проведених досліджень у практику.

Для ведення наукової роботи необхідно наукове спілкування. Це обумовлено тією обставиною, що будь-якому досліднику, навіть самому кваліфікованому, завжди необхідно обговорювати і обговорювати з колегами свої ідеї, отримані факти, теоретичні побудови. Тільки за цієї умови можна уникнути помилок і помилок, не піти по хибному шляху наукового пошуку. Результати такого спілкування оформляються найчастіше в письмовому вигляді виходячи з двох міркувань.

По-перше, тільки в такому вигляді можна викласти ідеї, пропозиції і результати на строго науковому мовою і в строго логічній формі.

По-друге, основне завдання будь-якої наукової роботи - довести нове наукове знання до самих широких кіл наукової громадськості.

Якщо це знання залишається тільки в голові вченого і про нього ніхто не може прочитати, то таке знання виявиться незатребуваним і, по суті справи, марним для науки.

Результати наукової роботи описуються і оформляються як різні види літературної продукції.

Реферат - один з початкових видів представлення результатів наукової роботи в письмовій формі. Основне призначення цього виду наукового твору - показати ерудицію вченого-початківця, його вміння самостійно аналізувати, систематизувати, класифікувати і узагальнювати наявну наукову інформацію. Реферати подібного роду, як правило, не публікуються.

Розрізняють декілька видів рефератів з їх тематикою і цільовим призначенням: літературний (оглядовий), методичний, інформаційний, бібліографічний, полемічний і ін.

Для починаючого дослідника рекомендується підготувати реферати двох видів: літературний з оглядом основної літератури з обраної теми дослідження та методичний з критичним розглядом способів і прийомів вивчення намічуваного об'єкта.

У літературному (оглядовому) рефераті важливо критично та всебічно розглянути, що зроблено попередниками по наміченій темі дослідження, привести ці наукові результати в певну систему, виділити головні лінії розвитку явища і додаткові його боку. Такий літературний критичний огляд може послужити основою для ввідної частини майбутнього твору.

Реферат методичного характеру доцільно скласти в плані порівняльної оцінки застосовуваних прийомів і способів вирішення планованих завдань. Отже, основну увагу реферату треба зосередити на детальному аналізі якості методів і очікуваних результатів дослідження.

Мета такого реферату не стільки в тому, щоб показати де ведеться підготовка молодого дослідника, рівень його компетенції, але головним чином, щоб справити своєчасне коректування в роботі, використовуючи ділові критичні зауваження колег.

Можна запропонувати такий варіант плану для оглядового літературного реферату:

- 1) ввідне слово про цільовій настанові реферату;
- 2) теоретичне і прикладне значення теми;
- 3) спірні питання у визначенні сутності явища чи властивостей предмета;
- 4) нові публікації з висвітлення теми;
- 5) невирішені питання та їх наукове, соціальне або економічне значення.

Для реферату методичного характеру план розгляду теми може бути, наприклад, такий:

- 1) основні завдання дослідження теми;
- 2) аналіз найбільш уживаних методів дослідження конкретного об'єкта;
- 3) відгуки відомих фахівців про частнонаучних методах по вивченню даного об'єкта;
- 4) висновки та пропозиції по суті справи.

Як показує досвід підготовки наукових кадрів, реферати представляють гарну форму виконання завдань з оволодіння науковим методом головним чином в початковий період роботи, наприклад в перший рік навчання в аспірантурі. У наступні періоди наукової підготовки замість рефератів доцільно обговорювати в колі колег наукові звіти по темі.

За підсумками аспірантської підготовки потрібно написати науковий звіт за темою дисертації і відзвітувати по ньому. Такий звіт повинен задовольняти певним вимогам.

У структуру звіту зазвичай включають:

- а) титульний аркуш;
- б) реферат;
- в) зміст (зміст);
- г) введення;
- д) аналітичний огляд (якщо це потрібно);
- е) обґрунтування вибраного напрямку роботи (або методу розв'язання задачі);
- ж) основної частини звіту, що викладає конкретне з-тримання дослідження та отримані результати;
- з) висновки;
- і) список використаних джерел; к) додатка.

У звіті висвітлюється центральна ідея і задум дослідження, а також намічені шляхи його виконання. Досліднику належить об'єктивно висвітлити позитивні та негативні результати своєї роботи, дати аналіз власних рішень.

Тези - це коротко, точно, послідовно сформульовані ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці.

Тези доповіді - це опубліковані на початку наукової конференції матеріали попереднього характеру, що містять виклад основних аспектів наукової доповіді. Обсяг тез може бути в межах 2-3 сторінки машинописного тексту через 1,5-2 інтервали.

Алгоритм тези можна подати так: теза - обґрунтування - доказ - аргумент - результат - перспектива.

Тези доповіді, будь-якої наукової публікації оформляють згідно до вимог:

- у правому верхньому куті розміщують прізвище автора та його ініціали та доповнюють відомостями про нього;
- назва тез доповіді коротко відображає головну ідею, думку, положення (2-5 слів);
- послідовність викладу змісту може бути наступна: актуальність, проблеми; стан розробки проблеми в науці і практиці; основна ідея, положення, висновки дослідження; основні результати та їх практичне значення. В тезах зазвичай не використовують цитати, цифровий матеріал.

Формулювання кожної тези починається з нового рядка, кожна теза має самостійну думку, висловлену в одному або кількох реченнях.

Тези доповіді зазвичай публікуються для попереднього ознайомлення з основними положеннями наукової роботи. Дуже лаконічно в них дається наукова інформація про зміст наміченого повідомлення у вигляді короткого матеріалу об'ємом від 1 до 3 сторінок машинописного тексту.

Основна мета тез доповіді - в дуже стислій конспективній формі викласти лише основні підсумки проведеного наукового дослідження.

Журнальна наукова стаття - найбільш солідний і доцільний вид письмового оформлення результатів та підсумків проведеного дисертаційного дослідження. Зазвичай вона має суворо обмежений обсяг (8-10 сторінок машинописного тексту). Тому кожен параграф цього письмового документа будується так, щоб початок читання відразу давало основну інформацію. В основу тексту тут кладеться одна наукова думка, одна наукова ідея. Основна частина наукових статей публікується в наукових журналах.

Рукопис статті повинен мати повну назву роботи прізвище та ініціали автора, анотацію (на окремій сторінці), список використаної літератури.

Стаття має просту структуру:

- вступ (постановка наукової проблеми, актуальність, зв'язок з найважливішими завданнями для розвитку певної галузі науки і практики - 1 абзац або 5-10 рядків);
- основні дослідження і публікації з проблеми, за останній час, на які спирається автор, проблеми виділення невирішених питань, яким присвячена стаття (0,5-2 сторінки машинописного тексту);
- формулювання мети статті (постановка завдання) - висловлюється головна ідея даної публікації, яка суттєво відрізняється від сучасних уявлень про проблему, доповнює або поглиблює вже відомі підходи. Мета статті впливає з постановки наукової проблеми та огляду основних публікацій з тем (1 абзац, або 5-10 рядків);
- виклад змісту власного дослідження - основна частина статті. В ній висвітлюються основні положення і результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, програма експерименту. Аналіз отриманих результатів, особистий внесок автора в реалізацію основних висновків тощо (5-6 сторінок);
- висновок, в якому формулюється основний умовивід автора, зміст висновків і рекомендацій, їх значення для теорії і практики, суспільна значущість та перспективи (1/3 сторінки).

При написанні наукової статті слід дотримуватись певних правил:

- у правому верхньому куті розміщується прізвище та ініціали автора; за необхідністю вказуються відомості, що доповнюють дані про автора;
- назва статті стисло відбиває її головну ідею, думку (краще до п'яти слів);
- ініціали ставлять перед прізвищем;
- слід уникати стилю наукового звіту;
- недоцільно ставити риторичні запитання; більше користуватись розповідними реченнями;
- не перевантажувати текст цифрами при переліках тих чи інших думок, положень, вимог;
- цитати в статті використовуються дуже рідко (можна в дужках зробити посилання на ученого, який вперше дослідив проблему);
- усі посилання на авторитети подаються на початку статті, основний обсяг присвячується викладу власних думок автора;

- стаття має завершуватись конкретними висновками і рекомендаціями та додається список використаних джерел.

Відповідно з виділенням в наукових дослідженнях теоретичного та емпіричного рівня знання розрізняють теоретичні та емпіричні статті. Теоретичні статті описують результати досліджень, виконаних за допомогою таких методів пізнання, як абстрагування, аналіз, синтез, індукція, дедукція, ідеалізація, формалізація, моделювання.

Емпіричні статті описують результати досліджень, проведених за допомогою методів експерименту, спостереження, вимірювання, але з використанням і ряду теоретичних методів.

У їх заголовках часто присутні слова розрахунок, оцінка, визначення, методика. Описуються методика дослідження, засоби для його здійснення, дається характеристика і класифікація отриманого матеріалу, його інтерпретація, в разі впровадження містяться відомості про дослідно-промислової перевірки. Дані зазвичай представлені у вигляді графіків, рідше - схем, діаграм, креслень, фотографій, в табличній формі.

Заключна частина статті, підсумовуючи матеріал, повинна відповідати на питання, поставлені вступною частиною, перегукватися з нею і тим самим показувати читачеві місце роботи в системі знань галузі.

Наукова монографія - це науково-дослідницька праця, яка містить повне або поглиблене дослідження однієї проблеми чи теми, що належить одному або декільком авторам. Монографія фіксує науковий пріоритет, забезпечує первинною науковою інформацією суспільство, слугує висвітленню основного змісту і результатів наукового, дисертаційного дослідження:

- обсяг - не менш як 10 обліково-видавничих аркушів;
- наявність рецензій двох докторів наук за відповідною спеціальністю;
- наявність рекомендації вченої ради науково-дослідної установи або вищого навчального закладу;
- тираж не менше 300 примірників;
- наявність міжнародного стандартного номера ISBN.
- повне дотримання вимог щодо редакційного оформлення монографії згідно з державними стандартами України;
- наявність монографії у фондах бібліотек України.

Традиційно склалась композиційна структура наукової монографії: титульний аркуш, анотація, перелік умовних позначень (при необхідності) вступ або передмова, основна частина, висновки або післямова, література, допоміжні покажчики, додатки, зміст. Монографія призначена перш за все для вчених і має відповідати за змістом і формою жанру публікації. Особливе значення тут мають чіткість формулювань і викладу матеріалу, логіка висвітлення основних ідей, концепцій, висновків. Її обсяг має бути не менший 6 друкованих аркушів. Вимоги до сутності викладу матеріалу в розділах монографії, аналогічні до вимог інших наукових публікацій з певними особливостями їх призначення.

Крім письмових видів передачі результатів наукової роботи використовуються й усні організаційні форми наукового спілкування. До їх числа відносяться наукові з'їзди, конгреси, симпозіуми, конференції і семінари.

Науковий з'їзд - це зібрання представників цілої галузі науки в масштабі країни, науковий конгрес - те ж, що і з'їзд, тільки на міжнародному рівні, симпозіум - міжнародна нарада науковців з якого-небудь щодо вузького спеціального питання (проблеми).

Найбільш часто усне наукове спілкування відбувається на рівні конференцій та семінарів. **Наукова конференція - це збори наукових або практичних працівників (в останньому випадку конференція називається науково-практичною).** Наукова та науково-практична конференції завжди бувають тематичними. Вони можуть проводитися в рамках однієї наукової організації або навчального закладу, на рівні регіону, країни, на міжнародному рівні.

Науковий семінар - це обговорення порівняно невеликою групою учасників підготовлених ними наукових доповідей, повідомлень, проведене під керівництвом провідного вченого, фахівця. Наукові семінари можуть бути як разовими, так і постійно діючими. Вони є важливим засобом згуртування дослідницького колективу, вироблення у

його членів загальних підходів, поглядів. Наукові семінари проводяться, як правило, в рамках однієї наукової організації або одного навчального закладу, хоча на їх засідання можуть запрошуватися і представники інших організацій.

У науковій роботі проводяться всілякі дослідження, однак всі їх різноманітність можна звести до двох основних типів.

Фундаментальні дослідження є важливим самостійним напрямком наукової роботи та відіграють значну роль у розвитку самої науки і надалі її використанні в процесі виробництва. Результатом цих досліджень служить відкриття нових законів природи, суспільства і мислення, систематизація, розширення та поглиблення знань з певної наукової проблеми.

До прикладних досліджень - іншому напрямку наукової роботи - відносяться дослідні та дослідно-конструкторські роботи, які ведуться з метою розробки основних принципів виготовлення нової техніки і прогресивної технології. Саме завдяки таким дослідженням наука безпосередньо входить у виробництво, перетворюючи наукові ідеї в матеріальні процеси та предмети.

У процесі наукової роботи вчені спілкуються між собою, використовуючи особливий тип мовлення, званий «науковий стиль». Такий стиль характеризується прагненням до чіткості вираження думки, суворой логіки викладу, точності та однозначності формулювань.

4. Сутність жанрів наукової комунікації

Засновником сучасної теорії мовленнєвих жанрів є М. М. Бахтін, який ще у 50-х роках ХХ ст. у праці «Проблема мовленнєвих жанрів» написав: «У кожній сфері існують і застосовуються свої жанри, що відповідають специфічним умовам даної сфери. Специфічні для кожної сфери умови спілкування породжують певні жанри, тобто відносно стійкі типи висловлювань». Кожна сфера людської діяльності виробляє свій, надзвичайно різноманітний, репертуар мовленнєвих жанрів.

Мовленнєві жанри – це типи повідомлень, дискурсивні інваріанти, що характеризуються певним тематичним змістом, композиційною структурою, відбором фонетичних, лексичних, граматичних, стилістичних засобів й прагматичними особливостями.

Жанри формуються у межах конкретного функціонального стилю; останній задає основні координати мовленнєвого жанру. Сучасний науковий стиль характеризується розгорнутою системою усних та писемних мовленнєвих жанрів.

Відповідно до комунікативних завдань вирізняють такі жанри наукового дискурсу:

Ø **ядерні** (або первинні), які визначають специфіку дискурсу (наукова стаття, монографія, дисертація, науково-технічний звіт);

Ø **периферійні** (або вторинні), які не становлять основу дискурсу (рецензія, анотація, реферат, тези, підручник);

Ø **суміжні**, які перебувають на межі між науковим та іншими типами дискурсу та тяжіють або до «ядерних» (доповідь, повідомлення, науковий діалог), або до «периферійних» (патент, інструкція, лекція) жанрів.

Первинну наукову комунікацію утворюють жанри, що забезпечують перший доступ до наукового знання. Вторинні жанри наукової комунікації складаються на основі вже наявних опорних текстів, найчастіше оригінальних, первинних.

5. Первинні наукові жанри

Жанр наукової статті є центральним у науковому дискурсі, оскільки він не лише містить прояви всіх ознак наукового дискурсу, а й є оперативним жанром, що відповідає вимогам сучасного наукового пізнання і спілкування.

Наукова стаття – це невеликого обсягу наукова робота, присвячена певній проблемі й розрахована на фахівців, які спеціалізуються на розв'язанні цієї проблеми. Її мета – всебічний аналіз фактів, спрямований на вирішення наукового питання. У статті дослідник репрезентує

власні міркування щодо певної наукової проблеми для ознайомлення з ними наукової спільноти.

Комунікативними цілями статті є

1) репрезентація нових наукових результатів, отриманих під час дослідження;
2) їх ратифікована науковим соціумом фіксація, закріплення відповідного наукового пріоритету та авторського права;

3) аргументоване переконання читачів – членів відповідної наукової спільноти – у валідності та цінності цього доробку; просування наукових результатів, їх популяризація та поширення. Отже, комунікативна складова статті реалізується насамперед у полілозі, що відбувається між науковцями, які досліджували репрезентоване явище, автором статті та її реципієнтами. Сучасна стаття є макрожанром, що може містити декілька мікрожанрів (наприклад, анотацію), які також сприяють ефективній реалізації її комунікативних завдань.

Статті притаманні всі особливості наукового стилю, а саме: насиченість термінами та фактичною інформацією, логічна послідовність викладу, попереднє обдумування висловлювань, об'єктивність та абстрактність викладу, ретельний добір мовних засобів, упорядкована система зв'язку між складовими висловлювання, точність, доказовість та ясність, аргументованість тверджень, а також високий ступінь інтертекстуальності.

У сучасному науковому дискурсі вимоги до статей, які подаються вченими до наукових збірників та вісників, є чіткими як у композиційно-структурному вимірі, так і змістовому. До статей сформульовано вимоги, спрямовані на покращення формально-змістової якості тексту, які передбачають задекларованість актуальності досліджуваної проблеми; визначення цілей; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання поданої проблеми і на які спирається автор; виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, що їм присвячується означена стаття; окреслення подальших перспектив вивчення проблеми. Така чітка регламентація композиційно-змістового наповнення статті хоч і структурує текст та формує в науковців-початківців навички творення власного наукового висловлення, однак певною мірою обмежує лінгвокреативність авторів, певною мірою провокуючи тяжіння до формалізації наукового мовомислення.

Наукова стаття реалізується у численних субжанрах, що охоплюють теоретичні, оглядові, полемічні статті, статті-повідомлення тощо.

Наукова стаття реалізується через письмовий та електронний канали комунікації, втілюючись у паперових друкованих та електронних текстах. Останні часто є повними аналогами паперових текстів, але з деякими додатковими можливостями, наприклад, електронним переходом від посилання у тексті до його опису в списку літератури. Проте сучасний технологічний прогрес чинить дедалі більший вплив на варіанти наукової статті, що публікуються в електронному форматі. Наприклад, відоме видавництво англomовної наукової літератури Elsevier 2012 р. запропонувало новий проект «Стаття майбутнього» (*Article of the future*). Цей футуристичний жанровий проект суттєво модифікує характеристики наукової статті й відкриває нові можливості для користувачів цього жанру.

«Стаття майбутнього» є технологічно розширеним варіантом електронного публікування статей, що дозволяє унаочнено-інтерактивно показати три аспекти статті – зміст, структуру та науковий контекст. Відповідно, електронний формат статті має три взаємопов'язані частини:

Ø текст статті (у форматі HTML) з гіпертекстовими посиланнями на цитовану літературу (що дозволяють відразу побачити повний бібліографічний опис цитованого джерела та деякі його інші характеристики, наприклад, анотацію або індекс цитування);

Ø панель зліва, яка уможлиблює швидку навігацію по тексті статті;

Ø панель справа, яка надає додаткову інформацію (наприклад, відомості про автора, окремі описи експериментів, формулювання теорем, дефініції, посилання на пов'язані праці тощо) та можливості інтерактивної взаємодії з текстом, наприклад, спеціальну програму, яка дозволяє аналізувати та перевіряти графіки у тексті статті або працювати з географічними картами, інкорпорованими у текст.

Остання частина «статті майбутнього» є найбільш «революційною», адже вона дозволяє контекстуалізувати статтю, побачити її як елемент і ланку наукового процесу в

певній галузі. Більше того, можливості взаємодії з текстом змінюють позиції його реципієнтів, які стають реальними (а не ілюзорними, як у традиційних паперових статтях) учасниками «чужого» наукового дослідження. Тим самим відбувається психологічне зближення адресантів і адресатів тексту, а сама стаття постає як спільний комунікативний простір для пошукових, когнітивних, дослідницьких і власне комунікативних процесів.

Одним із найавторитетніших жанрів наукових творів є монографія. **Монографія** – це наукова праця (книга), в якій зібрано, систематизовано й узагальнено матеріал та результати великого наукового дослідження. Жанр монографії передбачає достатньо довге накопичення і осмислення наукового матеріалу. У ній повно і ґрунтовно досліджують наукову проблему як певне цілісне утворення. Монографія передбачає опрацювання великої кількості фактичного матеріалу. Автор монографії пропонує власну наукову гіпотезу чи концепцію розв’язання важливої наукової проблеми. Суттєвою ознакою монографії є наявність суб’єктивних і об’єктивних моментів, що привносяться творчою індивідуальністю автора. Особистість автора та його науковий авторитет впливають на науково-комунікативну значущість монографії. Традиційно від монографій чекають особливої тематичної актуальності та значного внеску в розвиток однієї або декількох наукових галузей.

Значний текстовий обсяг монографій зумовлює складність їх смислової та формальної структури. Монографія – це складне поєднання макро- і мікротекстів. Відповідно, важливою жанровою ознакою монографії є формальне структурування, часто з декількох ієрархічних рівнів, необхідне для ефективного сприйняття її громіздкого тексту.

Структурна цілісність монографії забезпечується не лише за рахунок тематичної та смислової єдності її змісту, але й завдяки прагматичній рамці, яку утворюють периферійні тексти – анотація, передмова, післямова, бібліографічний перелік, зміст. Монографії історично притаманні певні елементи, які традиційно належать до її жанрово-текстового простору – присвяти, епіграфи, подяки, передмови і післямови наукових редакторів або відомих науковців у галузі дослідження автора, тобто вона є макрожанром.

Моноадресантні монографії (написані одним автором) характерні переважно для гуманітарних наук, вільніші й найменш регламентовані у вираженні суб’єктивних поглядів і оцінок та композиційних і стилістичних особливостей. Це певною мірою пов’язано із значним обсягом текстів цього жанру, який відкриває широкий простір для текстової варіативності й утвердження авторського «я».

Поліадресантні монографії (написані групою співавторів) передусім характерні для природничих наук, хоча останнім часом у гуманітарній науці можна спостерігати помітне зростання їх кількості (що відбиває загальну тенденцію до «колективізації» наукових досліджень у сучасну епоху прискорення процесів добування нового знання). Такі колективні монографії вирізняються більшою формальністю загальної побудови та словесного вираження, яка покликана підтримати тематичну та структурну єдність тексту і згладити індивідуально-стилістичні особливості.

Монографія, порівняно з іншими жанрами наукової комунікації, відчула найменше змін у процесі свого історичного розвитку. Свідченням того є і незмінність паперового субстрату цього жанру, відсутність її «легітимних» електронно-текстових аналогів (скановані копії монографій, що з’являються в Інтернеті, не є такими). Однак протягом останнього десятиліття в академічних колах відбуваються інтенсивні дискусії щодо майбутнього жанру монографії, яка вимагає для своїх конкретних реалізацій значних підготовчих (від авторів), фінансових (з боку видавництва і бібліотек) та рецептивних (з боку читачів) зусиль, не зовсім сумісних зі швидким темпом розвитку сучасного суспільства. Приміром, було запропоновано модифікувати жанрово-зумовлену структуру монографії, надавши їй електронного формату вебсайту-енциклопедії, насиченої гіпертекстовими посиланнями. Такі монографії-енциклопедії можуть містити багато додаткового матеріалу (наприклад, дотичні до неї за тематикою праці або рецензії) та, імовірно, будуть створюватись у співавторстві, оскільки підтримання таких сайтів є складним. Проте проект «нової» монографії поки ще існує лише умоглядно, на відміну від «статті майбутнього», яка втілюється з різним рівнем наявності доданих характеристик у журналах відкритого доступу.

На теперішній час монографія залишається «золотим стандартом» гуманітарних досліджень.

До наукових робіт на правах рукопису належать курсова, дипломна, магістерська роботи; кандидатська й докторська дисертації.

Дисертація – це наукова праця, підготовлена для прилюдного захисту на здобуття вченого ступеня. У дисертаціях відкривають нові напрями в науці, започатковують досі невідомі підходи до розв'язання складної проблеми, вивчають ще невідоме або з'ясовують питання, які забезпечують подальше просування у цій проблемі чи галузі. Дисертація має визначені обсяг і чітку структуру, стандартні композиційно-мовленнєві форми, які мають бути наповнені оригінальним змістом дослідження.

На відміну від монографії, яку можна вважати «високостатусним» жанром, дисертація слугує передусім кваліфікаційним цілям. Комплексом комунікативних цілей жанру дисертації є як трансляція продукovanого здобувачем нового знання, так і підвищення його соціального статусу, авторитету, здобуття вченого ступеня, завоювання свого місця під «науковим сонцем», що зумовлює деяку специфіку лінгвістичних ознак цього жанру.

Організація текстів дисертацій тяжіє до відтворення класичного формату наукової статті «вступ – методи – результати – обговорення – висновки» з деякими варіаціями, детермінованими комплексом комунікативних цілей, значним обсягом тексту та впливом дисциплінарних конвенцій. Для дисертацій характерні складні політематичні огляди літератури, покликані окреслити концептуальні засади дослідження.

Риторичну своєрідність жанру дисертації зумовлює передусім її кваліфікаційний характер, прагнення справити належне враження, що виявляє себе у справжній або удаваній авторитетності викладу як одній з функціональних домінант цього комунікативного формату. Для дискурсу текстів дисертацій притаманне поєднання наукової об'єктивності, безпристрасності, безособовості (пасивні конструкції, безособові речення, академічне *ми*) з акцентуванням власної особистості та наукових досягнень (автопосилання, вживання словосполучень, що безпосередньо вказують на автора дисертації та його роботу). Нині жанр дисертації виконує важливу суспільну функцію підготовки наукових кадрів.

Курсова робота – це самостійне навчально-наукове дослідження студента, що виконується з певного курсу або з окремих його розділів. Головне призначення курсової роботи – закріпити, поглибити й узагальнити знання, отримані студентами в процесі навчання, і набути навичок застосовувати їх для комплексного вирішення конкретного завдання, опанувати прийоми наукових досліджень.

З огляду на реалізацію особистісної ролі автора курсові роботи умовно поділяють на реферативні та дослідницькі.

Реферативні курсові роботи покликані навчити студентів критично користуватися науковою літературою, правильно оцінювати її, глибоко осмислювати певні питання, зіставляти висловлювання різних учених з одного і того самого питання, коментувати їх, мотивувати правильність або помилковість окремих теоретичних положень, робити теоретичні узагальнення. Реферативні теми зобов'язують також до самостійного розв'язання поставлених проблем, завдяки чому такі роботи набувають наукового, творчого характеру.

Дослідницькі курсові роботи вимагають від студента вміння спостерігати факти, самостійно досліджувати проблеми, аналізувати і відповідно тлумачити їх, робити висновки та узагальнення. Такі курсові формують у студентів навички дослідницького пошуку, самостійного дослідження конкретного матеріалу.

Головне для курсової роботи – глибина та повнота розкриття теми, творчий підхід, обґрунтованість висновків й узагальнень. Вона має відзначатися композиційною довершеністю, логічністю викладу інформації, вправністю літературної мови.

Дипломна, магістерська роботи – це види самостійних випускних науково-дослідницьких робіт, які виконують кваліфікаційну функцію, тобто готуються з метою публічного захисту й отримання академічного ступеня бакалавра або магістра. Основне завдання автора таких робіт – продемонструвати рівень своєї наукової кваліфікації, вміння самостійного наукового пошуку і вирішення конкретних наукових завдань. Наукові роботи

такого типу, з одного боку, мають узагальнювальний характер, а з іншого – самостійним оригінальним науковим дослідженням, у процесі якого студент аналізує та впорядковує накопичені наукові факти, вчиться доводити їх наукову цінність й практичну значущість.

При виконанні магістерської роботи студент повинен дотримуватися вимог, що вищі за рівнем від вимог до дипломної роботи, але нижчі за вимоги до дисертацій на здобуття наукових ступенів:

Ø робота має бути авторською і обов'язково містити посилання на використані першоджерела;

Ø вона повинна бути спрямована на вирішення конкретних завдань прикладного та теоретико-прикладного характеру;

Ø у роботі мають бути представлені відомості з практичного впровадження її результатів.

На високу оцінку заслуговують магістерські роботи, які характеризуються науковою достовірністю, насиченістю конкретним змістом, багатим фактичним матеріалом, аргументованими висновками, бездоганною орфографією, пунктуацією та стилістикою, чіткістю композиції і правильним оформленням. Успішно виконана магістерська робота з часом може бути трансформована в значно масштабніше наукове дослідження.

Об'єднують різні первинні жанри власне наукових текстів їх архітектонічні особливості:

Ø документування тверджень (цитати, посилання);

Ø огляд досягнутого (з посиланнями), що є вихідним пунктом міркувань автора;

Ø наявність висновків та практичних рекомендацій.

Можна зафіксувати такі **провідні тенденції** в існуванні жанрів первинної наукової комунікації:

Ø стаття абсолютно домінує у жанросфері сучасної науки. Існує тенденція до її трактування як основи чи складового елемента жанрів дисертації або монографії. Монографія зберігає свій престижний статус. Жанр дисертації зберігає свою позицію;

Ø відбувається інтенсивний розвиток електронних жанрових різновидів наукової статті та монографії, який дозволяє інтерактивно показувати їх важливі жанрові аспекти – зміст, структуру та науковий контекст.

6. Вторинні жанри наукової комунікації

Однією з важливих складових наукової комунікації є аналіз і оцінка наукових творів, тобто їх рецензування. **Рецензія** є вторинним текстом, результатом перероблення інформації, яка міститься в тексті-оригіналі. При цьому текст наукової роботи є первинним текстом, а рецензія в цьому аспекті є текстом, який було породжено іншим текстом. Як особливий тип тексту рецензія має певні особливості:

Ø по-перше, рецензія має жорстку структуру оформлення;

Ø по-друге, містить оцінки, позитивні або негативні, але вони повинні бути обґрунтовані та аргументовані.

Саме **рецензія – фахова оцінка авторського оригіналу чи вже опублікованої наукової праці – здатна серйозно вплинути на визначення місця наукових здобутків у системі сучасної наукової думки**. З'явившись ще у XVII ст. як відгук на потреби наукової спільноти, рецензія до сьогодні залишається засобом оцінки наукових творів. На жаль, сьогодні багатьма членами наукового співтовариства рецензія дедалі частіше сприймається не як потужний засіб творення і підтримання критичного клімату в академічному середовищі, а як формальна (і не дуже серйозна) перешкода на шляху до публікації. Через формальний підхід до рецензування, а то й повну його відсутність, з'являються неякісні наукові роботи, спотворюється сама сутність науково-дослідницької діяльності, уповільнюється хід наукової комунікації, що врешті-решт призводить до занепаду наукового знання як такого.

Наукова рецензія у контексті розвитку сучасної науки позиціонується як документ наукової комунікації, який з метою забезпечення якісного наукового діалогу містить

критичний розбір та оцінку наукового твору для рекомендації його до захисту, друку тощо, а також для оцінювання вже опублікованого наукового твору.

Анотація – це вторинний жанр щодо первинних, тобто тих, які анотують, це стисла характеристика змісту книги, статті, рукопису тощо. Анотація може не лише інформувати про зміст, а й давати оцінку твору, містити відомості про автора, історію написання, рекламувати науковий продукт, пропагувати наукові знання та ін.

Важливими є такі комунікативні риси анотації: узагальнено-стисла репрезентація нової наукової інформації; оцінювання наукових знань; популяризація наукових знань. Умовно анотація відповідає на питання: *Про що? Як? З яких частин? Для кого?*

Анотації бувають довідкові, рекомендаційні, рекламні.

Довідкова анотація є вторинним жанром, який характеризує науковий твір з погляду його призначення, змісту, форми та інших особливостей без оцінки і без рекомендації щодо використання. Її особливістю є виділення основного змісту тексту первинного джерела на підставі уявлень про цінність, новизну, значущість інформації.

Рекомендаційна анотація містить обов'язкові характерологічні параметри з акцентом на можливості / доцільності використання, застосування та ін.

Рекламна анотація має на меті не лише інформувати про зміст, специфіку, призначення та ін., але й пропонувати анотований науковий продукт до використання. Допускається наявність риторичних засобів, зокрема запитань, окличних речень, звертань та ін., що привертатимуть увагу читача, інтригуватимуть його.

Анотація статей відрізняється від анотації більших за обсягом і специфікою жанрів наукового стилю (монографій, словників та ін.). Вона є більш лаконічною (1–2 речень, як правило, безособових), не містить інформації рекомендаційного типу, інформації про автора та ін. В анотації до статті реалізується номінативно-інформативна функція.

Самостійне складання анотацій до дібраних наукових джерел сприяє усвідомленому сприйняттю й використанню наукової літератури. Таке анотування дасть можливість систематизувати прочитане. Уміння складати анотації до прочитаної літератури підвищує рівень самостійної наукової роботи та розвиває аналітичні здібності, без яких самостійний науковий пошук неможливий.

Анотації до кандидатської та докторської дисертацій. Наприкінці автореферату дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата чи доктора наук подають анотації, які лаконічно відображають основний зміст і результати наукового дослідження. Анотації друкують у такій послідовності: українською, російською та англійською мовами; одна з них, на вибір здобувача, має бути розгорнутою, обсягом дві сторінки тексту (до 5000 друкованих знаків); дві інші – ідентичні за змістом (обсягом до 0,5 сторінки, до 1200 друкованих знаків). Після кожної анотації наводять ключові слова відповідною мовою, загальна кількість – не менше трьох і не більше десяти.

Реферування – процес аналітико-синтетичного опрацювання інформації, що полягає в аналізі первинного документа. Реферування має на меті скоротити обсяг первинного документа за умови збереження його основного змісту, використовується у науковій, видавничій, інформаційній та бібліографічній діяльності. Студентам навички реферування допомагають якісно опрацьовувати значні обсяги науково-навчальної, науково-популярної, суто наукової літератури за спеціальністю. Реферативне читання наукових джерел за фахом є обов'язковим під час написання курсової, дипломної, магістерської робіт.

Реферат – це 1) вторинний документ, результат аналітико-синтетичного опрацювання інформації, поданий у вигляді стислого викладу наукової праці, вчення, змісту джерела із зазначенням характеру, методики, результатів дослідження та збереженням його мовностилістичних особливостей; 2) вид письмового повідомлення, короткий виклад головних думок, поєднаних однією темою, їх систематизація, узагальнення й оцінка.

Основні функції реферату: **інформаційна** – реферат подає інформацію про певний документ; **пошукова** – реферат використовують в інформаційно-пошукових й автоматизованих системах для пошуку конкретних тематичних документів та інформації.

Реферати класифікують за кількома ознаками:

Ø належністю до певної галузі знань (реферати з суспільних, гуманітарних, природничих, технічних, точних та інших галузей науки);

Ø способом характеристики первинного документа (**загальні** реферати, що послідовно передають зміст усього первинного документа; **спеціалізовані** реферати, що акцентують увагу читача на окремих темах або проблемах первинного документа);

Ø кількістю джерел реферування (**монографічні** – в основу покладений один первинний документ; **реферати-фрагменти**, складені на окрему частину первинного документа, його розділ, підрозділ; **оглядові** реферати, коли до роботи залучається кілька тематично споріднених реферованих праць);

Ø формою викладу (**текстові, табличні, ілюстровані або змішані**).

Реферат як доповідь на будь-яку тему написана на основі критичного огляду літературних та інших джерел, готують за одним або кількома джерелами, у ньому автор подає чужі та власні думки. Рекомендований обсяг реферату – 10–12 сторінок друкованого тексту (0,5 друкованого аркуша).

Автореферат – короткий письмовий виклад наукового твору самим автором, найчастіше – автореферат дисертації. Призначення автореферату – ознайомити наукових працівників з методикою дослідження, результатами й основними висновками дисертації.

Тези – це вторинний жанр наукової комунікації, це положення, що коротко і чітко формулюють основну ідею чого-небудь. Відповідно до мети тези бувають **вторинні** та **оригінальні**. Оригінальні тези створюють як первинний текст, і вони можуть бути стислою формою презентації результатів наукових досліджень під час виступу на науковій конференції або ключовими елементами майбутньої наукової розвідки. Вторинні тези слугують для виділення основної інформації в тому чи іншому джерелі (наприклад, монографії, статті) під час читання та реферування.

Основними жанрами науково-навчального підстилю та вторинними жанрами наукової комунікації є **підручники** та **посібники**. Ці види навчальних видань містять систематизовані відомості наукового або прикладного характеру, викладені у зручній для вивчення формі й розраховані на учнів різного віку.

Предметна сфера навчального видання містить інформацію, яка забезпечує виховну дію на учня. Зміст навчального видання визначається державними освітніми стандартами.

Текст навчального видання реалізує такі самі функції, які покликана виконувати система освіти в цілому: комунікативну, інформаційну, пізнавальну, розвивальну, виховну, організаційну, систематизувальну. Для того, щоб ці функції реалізувалися у навчальному виданні, матеріал для нього має бути вдало дібраним, правильно опрацьованим і викладеним.

Одним із основних завдань, що висуваються до навчальної літератури, є формування інформаційної культури учня – суми знань, навичок, умінь, які необхідні йому для майбутньої професійної діяльності та подальшого фахового зростання. На кожному етапі навчання формується певний рівень інформаційної культури, який дозволяє людині здійснювати практичну діяльність і продовжувати свій розвиток.

Підручник – основне навчальне видання, яке містить базові знання з дисципліни. Його зміст відображає певну систему знань, що утворюють ядро інформації з якоїсь науки або сфери діяльності. Крім того, підручник містить характеристику методів отримання і використання знань, а також ключові проблеми і найважливіші тенденції розвитку певної науки чи сфери діяльності. До нього залучаються лише апробовані відомості.

Навчальний посібник містить в основному новий матеріал з курсу, розширюючи фундаментальні знання, вміщені у підручнику. Його зміст більшою мірою, ніж зміст підручника, відображає актуальні проблеми і тенденції розвитку певної науки чи сфери діяльності.

Таким чином, науковий дискурс є розгалуженим явищем, вивчення якого передбачає врахування всіх характерних ознак професійної комунікації. Він не є чимось однорідним та усталеним – його жанрова структура зазнає істотних змін: відбувається змішування жанрів, з'являються нові жанри та жанрові різновиди, натомість інші жанри трансформуються або зникають.